

קביעת זמן מבצע לשבת משיקול שאינו מבצעי הרב עוז קאפח, סרן רב בהל"צ

ברצוני להציע כאן קו מחשבה בהתייחסות לשאלה עקרונית. במישור המעשי, יתכן והשאלה לא תופסת מקום, כי תמיד יתלוו שיקולים הלכתיים נוספים, אמנם נדמה היה לי שברמת בית המדרש ראוי לה להיות נידונה, כחלק מתורת המדינה ההולכת ומתבררת.

מעשה שהיה, ובמהלך מבצע עמוד ענן הוקפצתי לימ"ח שלנו בליל שבת כמילואימניקים רבים אחרים. במהלך השבת יצא לי לפגוש חברים רבים שומרי שבת, כשמתוך השיחות צפה ועלתה שמועה²¹³ חוזרת, כאילו ההקפצה כוונה לליל שבת, מתוך שיקול של "נוחות המערכת" – פניות אוטובוסים, פחות זעזוע למשק, וכד'. לטענתי שכל עוד אנחנו עוסקים במלחמת מצוה ההיתר לא זז ממקומו, היו שהשיבו, ביניהם ת"ח חשובים, כי לא יתכן שמתחשבים בשיקולים שאינם "מבצעים נטו" ומנצלים את ההיתר לחלל שבת, והדבר גרם לתרעומת²¹⁴.

לאחר זמן מצאתי לי כדמות ראייה לדיון דומה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת:

הגמ' במו"ק (ט, א) לומדת את העקרון ש'אין מערבין שמחה בשמחה' מחנוכת בית המקדש הראשון. במלכים א (ה, טה) נאמר:

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בַעֲתִיהָ הַיּוֹם | אֶת־הַחֵג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ | קִהַל גְּדוֹל מְלֹבָא חֲמַת | עַד־נַחַל
מִצְרַיִם לִפְנֵי יְקֹנֶק אֱלֹהֵינוּ שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם

כשהשבוע השני הוא חג הסוכות, והגמ' לומדת:

ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה - איבעי ליה למינטר עד החג, ומיעבד שבעה להכא ולהכא.

מהעובדה ששלמה המלך לא המתין לחגוג את חנוכת המקדש ביחד עם חג הסוכות, אלא קיים את החנוכה שבוע קודם, לומדת הגמ' כי אסור היה לערב את שתי השמחות יחד²¹⁵.

משמע שאלמלא האיסור, היה עדיף לחגוג את שתי השמחות יחד. מדוע?

עונה התוס' (שם ד"ה אבעי):

כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתן כל כך.

213 לאחר המבצע ניסיתי קצת לברר. עד כמה שאני מבין, לא היתה לשמועה זו שום אחיזה במציאות.

214 כמובן יתכן ששיקולים אלו במערכת רחבה הופכים להיות שיקולים מבצעים לכל דבר. לכן האמור כאן הוא דיון בעיקרון בלבד.

215 בהמשך הגמ' מובא דיון על ישראל שבאותה שנה אכלו ביום הכיפורים, מתוך שמחת החנוכה, מהיכן למדו זאת והאם זה היה נכון.

והתוס' רא"ש מנמק:

דבלאו הכי היו ישראל עולין לרגל.

ניתן להבינו כתוס', או להבין שהשיקול הוא מיעוט בטרחה לעם.

דברי התוס' והתוס' רא"ש היו תמוהים בעיני. לכאורה עומדת מולנו סיבה גדולה הרבה יותר – כדי שלא יחללו את יום הכיפורים?! האם ה"שיקול הכלכלי" של השבתת המשק, או השיקול של טרחת העם, גדול מהשיקול של אכילת כל ישראל ביום כיפור?
אכן נראה שכן.

כלומר – מתואר כאן מצב בו יש "היתר" מק"ו לאכול ביום הכיפורים לכבוד שמחת המקדש. אך בידינו, לכאורה, לקבוע האם להשתמש בו – את תאריך החנוכה קובע שלמה המלך, והוא אינו גזרת הכתוב. למעשה לא נדחתה החנוכה בגלל עיקרון אחר, אך במכלול השיקולים האם לדחות, התוס' מציינים את השיקול הנגזר מעולם החול – השבתת המשק – ולא שיקול "צועק" של קודש – אכילה ביוה"כ²¹⁶.

אח"כ ראיתי שיתכן וזו מח' אחרונים:

המהרש"א במקום מעיר על דברי התוס':

פי' בתוס' כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתן כ"כ, עכ"ל. ועי"ל דמ"ה קאמר דה"ל למינטר עד החג, כדי שלא יעברו מלהתענות ביה"כ דעכשו שהקדימו הז' ימים לא עשו "הכ"פ כדאמרינן בסמוך.

אכן לדידו, גם השימוש בהיתר האכילה ביוה"כ ראוי להוות סיבה לדחיה. אמנם אין הוא מקשה על התוס' אלא מוסיף, וניתן להבין שגם התוס', לדעתו, לא כתבו בדווקא אלא ציינו סיבה אחת ויש עוד. בכל אופן, לדעת המהרש"א, אע"פ שהיה היתר לאכול ביוה"כ, היה ראוי לדחות בגלל זה, לו היה ניתן.

אך הקרן אורה חולק על המהרש"א:

עיין מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות שכתב לפרש כדי שלא יאכלו ביום הכפורים. אבל התוס' לא ניחא להו לפרש כן, דגם היום מי הכריחם לזה, היה להם להפסיק ביום הכפורים. אלא על כרחין דרשינן ק"ו דדוחה יום הכפורים, ולא היה צריך למינטר בשביל זה.

כלומר, לדעתו בדוקא כתבו התוס' כך ולא משום יוה"כ. כיון שליוה"כ יש לנו ק"ו המתיר לאכול לכבוד חנוכת המקדש, "לא היה צריך למינטר בשביל זה". אין סיבה לדחות. אך שיקולי עולם החול במקומם עומדים, וביטול העם ממלאכה ראוי להלקח בחשבון.

פעמים רבות אנו מוצאים עצמנו חשופים להחלטות הגוררות כל מיני היתרים, כשהקלאסית

216 ברור שכל הדיון כאן הוא דיון במערכה הציבורית. בעולמו של היחיד, גם אם יש צורך כזה או אחר המתיר לחלל שבת או לאכול ביוה"כ, אם יש אפשרות לדחות זאת, בד"כ נעדיף לדחות גם אם יש לזה מחיר כלכלי.

שבהם היא כמובן צורך מבצעי הגורר חילול שבת בהיתר. אך יכולה להיות סיטואציה שבה הצורך אמנם מבצעי, אך התאריך לאו דוקא. כמובן שאיננו עוסקים בהחלטה של מ"פ או מג"ד, אלא בשאלות ציבוריות רחבות, וכמובן שפעמים רבות מכלול השיקולים הנלווים נוגע בסופו של דבר במבצעות עצמה, ואין צורך בדיון זה. למרות זאת, נראה היה לי שיש מקום לעורר את הדיון העקרוני בסוגיה, כיון שזו שאלה שתשובתה במישור הציבורי שונה בתכלית משאלה דומה במישור הפרטי.